

актуальною є постійний розвиток високоефективних технологій щодо контролю якості ліків та боротьби з їх фальсифікацією.

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ КАДРІВ У РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ ПРОТЯГОМ ХVІІІ-ХІХ СТ.: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Хіріна Г. О., Савченко А. О.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна
kilyasha@ukr.net, ay01031986@gmail.com

Сьогодні фармацевтична галузь активно розвивається та постійно удосконалюється відповідно до вимог та викликів сучасності. Досить актуальним є дослідження історичних витоків підготовки фармацевтів в Російській імперії, на яких й було засновано правила та вимоги підготовки фахівців даної галузі.

Метою дослідження є аналіз правил підготовки фахівців у фармацевтичній галузі в Російській імперії протягом ХVІІІ–ХІХ ст. та історичних подій, які впливали на розвиток даної галузі зазначеного періоду та відповідно підготовки фахівців-фармацевтів. **Методами** даного дослідження є метод історизму, об'єктивності, порівняльно-історичний та хронологічний.

Результати дослідження. Для фахівців фармацевтичні ступені в Російській імперії вперше були введені в 1838 р. «Правилами про іспити медичних, ветеринарних і фармацевтичних чиновників». Таких ступенів було три: аптекарський помічник, провізор і аптекар. У 1845 р. замість назви «аптекар» було введено вищий фармацевтичний ступінь — магістр фармації. Право присуджувати ці ступені було надано декільком університетам (насамперед Петербурзькому і Московському) й Військово-медичній академії.

Поступово монополія на відкриття аптек, яка була запроваджена ще Петром I, стала гальмувати розвиток аптекарської справи. Відчувався не тільки брак кількості аптек, а й аптекарських кадрів. Тільки перед Першою світовою війною виробництво ліків було частково перенесено з аптек на заводи, проте фармацевтична промисловість розвивалась дуже повільно. Сировина, апаратура, лабораторне обладнання повністю закуповувалося за кордоном. Таким чином, у галузі постачання лікарських засобів Російська імперія виявилася в повній залежності від Німеччини.

Протягом XVIII ст. Медична канцелярія провела ряд державних заходів з підготовки та закріпленню на аптечній роботі вітчизняних фармацевтів. Основи фармацевтичної освіти на території Російської імперії закладались наприкінці XVII — початку XVIII ст., що було пов'язано з рішучими і цілеспрямованими перетвореннями Петра I. Особливе місце у цей період займають заходи з удосконалення аптечної справи, з якими Петро I уважно ознайомився під час перебування в Англії, Німеччині, Нідерландах. Найвищим велінням Петра I у 1700 р. були засновані аптеки при всіх військових і морських госпіталях. [1, С. 269–272.].

У 1754 р. Медична канцелярія звернулася до Синоду з проханням запросити семінарії, чи не бажає хто з вихованців «вступити в вчення медико-хірургії та фармації» в шпиталях і аптеках. Семінаристами, знаючим латинську мову, було легше навчатися медицині й фармації.

За клопотанням Медичної канцелярії 1 лютого 1754 р. був виданий указ «Про бутті лікарям і аптекарям, які навчаються в Росії, завжди в їх теперішньому званні; та про недозволені їм обирати інший рід служби». Ці надзвичайні заходи викликані були тим, що лікарі й фармацевти, отримавши спеціальну освіту хотіли служити в армії щоб отримати більший оклад і просування по службі. Ця постанова стосувалася аптекарських учнів і гезелів (помічників аптекарів) російських та іноземців, які отримали освіту за рахунок держави.

Відповідно до норми, що містилася у п. 93 Циркуляру МВС Російської імперії від 18 вересня 1858 р. № 2345, прийом в аптечні учні обумовлювався укладенням угоди між управляючим аптекою і аптечним учнем або його батьками. Управляючим аптекою надавалася повна свобода відносно умов договорів щодо прийому особи до складу аптекарських учнів. Учня дозволялося залучати до будь-яких підсобних робіт в аптеці. Водночас, управляючий аптекою повинен був навчити учня фармацевтичній справі та підготувати його до успішного складання іспитів на звання аптекарського помічника. У разі виявлення нездатності учня до оволодіння фармацевтичною справою управляючий аптекою повинен був повідомити про це місцевому медичному керівництву протягом року з дня прийому учня до аптеки [2, С. 85].

Як передбачалося ст. 485 Лікарського статуту, для допуску до випробування щодо отримання звання аптекарського помічника аптекарський учень повинен був надати свідоцтво від навчального закладу, після якого його було прийнято до аптеки, та свідоцтво про перебування у статусі аптекарського учня строком не менше трьох і не більше п'яти років, підписане управляючим аптекою та засвідчене місцевим керівництвом медичного департаменту МВС Російської імперії [3, С. 182].

Зазначимо також, що законодавчі акти того часу встановлювали досить чіткий порядок проведення випробувань на звання аптекарського помічника. У свою чергу, аптекарський помічник, який виявив бажання екзаменуватися на ступінь провізора, зобов'язаний був надати свідоцтво про те, що він прослужив у державній (казенній) або приватній (вільній) аптеці три роки, а також свідоцтво про оволодіння у лікарсько-навчальному закладі повним курсом фармацевтичних наук (ст. 489 Лікарського статуту). Аптекарські помічники вступали до лікарсько-навчальних закладів без іспитів на підставі надання свідоцтва про добру поведінку і сумлінність під час роботи в аптеці. Такі свідоцтва підписувалися аптекарем і місцевим керівництвом медичного департаменту МВС Російської імперії [3, С. 184]. Звання провізора було

наступним для фармацевтичного працівника у його кар'єрному зростанні. Відповідно до ст. 491 Лікарського статуту до переліку предметів, за якими мали екзамінуватися кандидати на отримання звання провізора, входили мінералогія, ботаніка, зоологія, хімія, фізика та фармакологія [3, С. 186]. Водночас, для отримання звання магістра фармації працівник згідно зі ст. 496 Лікарського статуту повинен був виконати хімічне та судово-хімічне дослідження, а також під наглядом екзаменатора розв'язати хіміко-фармацевтичне та природно-історичне питання [3, С. 190].

Тобто, підготовка фармацевтичних кадрів здійснювалася головним чином кустарно, шляхом учнівства. Аптекарські учні також нещадно експлуатувалися, збережені матеріали свідчать про їх непосильну працю. Саме нестача та не кваліфікованість фармацевтичних кадрів і погана організація їх підготовки були основними причинами відставання аптечної справи в Російській імперії. На Слобожанщині не було жодного спеціального навчального закладу. Кафедри фармації, які готували аптечних працівників, існували тільки при медичних факультетах кількох університетів. Тому велике значення мав початок у 1805 році підготовки фармацевтичних кадрів на медичному факультеті Харківського університету. В цьому контексті не можна не відзначити величезне значення Харківського університету, який вже на початку XIX ст. набув роль головного центру підготовки фармацевтичних кадрів в Україні .

Література

1. Гольдфарб М. Л., Пруссак А. В. // Врачебное дело. 1952. №3. С. 269-272.
2. Мнушко З. М. Історія медицини та фармації. Х. : Вид-во НФаУ ; Золоті сторінки, 2009. 208 с.
3. Свод Законов Российской империи повелением Государя Императора Николая Павловича составленный. Т. 13: Уставы о народном продовольствии, общественном призрении и врачебные. СПб. : Тип. Втор. Отд. Собств. Его Имп. Велич. Канц., 1857. VI, 353 с.